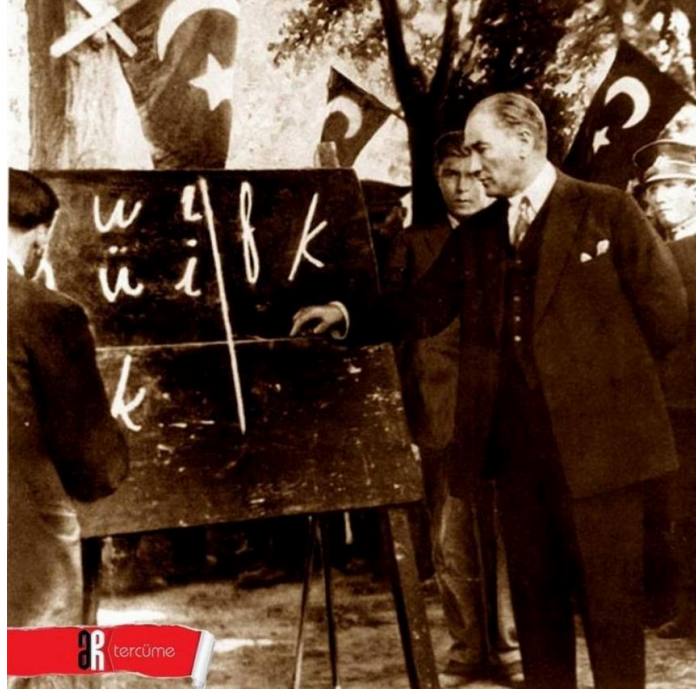

Şapkamı Kim Çaldı

– Halit Durucan · 19 Ocak 2025

ŞAPKAMI KİM ÇALDI?

Özellikle tv izlerken, alt yazılarda geçen yazılarda inceltme işareti olması gerekirken, inceltme işareti konulma-dığını görüyorum. Yazıları olduğu gibi okurken anlamsız bir cümle bütünlüğü ortaya çıkıyor. Bir bakıyorum; hâlâ birden bire babamın kız kardeşi hala oluvermiş! Bir bakıyorum, durum-vaziyet anlamına gelen âdet, birden bire adet oluveriyor. Âşık kelimesinin başından şapkası uçunca birden bire eklem kemiğine dönüşüp aşık oluveriyor.

Daha pek çok kelimenin başından şapkasının çalındığını görüyorum ve çok öfkeleniyorum. Çünkü cümlenin an lamı çok bozuluyor.

Sinirlerimi zıplatan bu durumu etraflıca anlamak için bir dizi araştırma yaptım. Ben bu uygulamanın TDK'nın bir uygulaması olabileceği zannına kapılmıştım. Şimdi yaptığım araştırmayı soruları ve cevapları sizlerle paylaşıyorum:

İnceltme işareti kaldırıldı mı?

Hiçbir zaman kaldırılmamıştır. Bu işaretin asıl adı düzeltme işareti olmakla beraber bu işarete (sizin de söyle-diğiniz gibi) şapka işareti denmesi de yaygındır. Şapka dışında, inceltme işareti ve uzatma işareti gibi isimleri de vardır. TDK tarafından genellikle tercih edilen ismi düzeltme işaretidir.

A'nın şapkası neden kaldırıldı?

Örneğin popüler bir yapây zekâlî sohbet uygulamasına sorduğumuzda "Evet, Türk Dil Kurumu'nun 1928 yılın-dan itibaren yürüttüğü dil devrimi sonrasında, Türkçe yazım kurallarında şapka işareti kaldırılmıştır. Bu nedenle, Türkçe yazımda artık şapka işareti kullanılmamaktadır.

Türkçede şapkalı harfler ne zaman kalktı?

Kırıkkale Türk Dil Kurumu (TDK) Başkanı Prof. Dr. Mustafa Sinan Kaçalın, Türkçe'de zaman zaman şapka i-şaretinin kalktığı söylentilerinin ortaya atıldığını belirterek, "şapka işareti hiçbir zaman kalkmadı." dedi.

Â neden alfabede yok?

Türkçe alfabesinde â harfi yer almaz. Â, Arap alfabesinde kullanılan bir harftir ve Türkçe'ye Arapça ve Farsça kelimeler yoluyla girmiştir. Â harfi, geniş ve uzun bir "a" sesi verir. Türkçe'de bu ses genellikle "aa" ile ifade e-dilir.

İnceltme işareti nerelerde kullanılır?

İnceltme işareti Kürtçe, Türkçe, Sırpça, Hırvatça, Esperanto, Fransızca, Norveççe, Rumence, Slovakça, Vietnamca, İskoçça, Portekizce, İtalyanca, Afrikanca gibi dillerde, Farsça ve Japoncanın Latin harflerine aktarıl-masında kullanılan diyakritik işaretlerden biridir.

Türkçe'de şapka olarak bilinen düzeltme işaretinin kullanımının kalktığı yönündeki iddialar zaman zaman güh-deme geliyor. Toplumun büyük bir kesimi şapkanın kaldırıldığını düşünürken bir kısmı da kullanımın bir süre kaldırıldığını sonrasında yeniden kullanılma kararı alındığını iddia ediyor. Ancak Türkçe'de şapka olarak bilinen düzeltme işareti kullanımdan hiçbir zaman kaldırılmadı.

Türk Dil Kurumu (TDK) Uzmanlar Bölümü'yle yaptığımız görüşmede 1932'den bu yana yayınlanan ve 24 bas-kısı bulunan TDK Yazım Kılavuzu'nun hiçbirinde düzeltme işaretinin kaldırılmasına yönelik bir karar alınmadığı ifade edildi. Görüştüğümüz TDK uzmanı Teyit'e bu bilginin neden bu kadar yanlış yayıldığını anlayamadığını da ekledi.

TDK, düzeltme işaretinin kullanım alanını üç maddede sıralıyor;

a-) Yazılışları bir, anlamları ve söylenişleri ayrı olan kelimeleri ayırt etmek için okunuşları uzun olan ünlülerin ü-zerine konur.

b-) Arapça ve Farsçadan dilimize giren birtakım kelimelerle özel adlarda bulunan ince g, k ünsüzlerinden sonra gelen a ve u ünlüleri üzerine konur.

c-) Nispet ekinin, belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için kullanılır.

Türk Dil Kurumu'ndan:

1-) Düzeltme işaretinin kullanılacağı yerler aşağıda gösterilmiştir: Yazılışları bir, anlamları ve söylenişleri ayrı olan kelimeleri ayırt etmek için okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine konur: adem (yokluk); âdem (insan); adet (sayı); âdet (gelenek-alışkanlık); alem (bayrak); âlem (dünya, evren); aşık (eklem kemiği); âşik (vurgun, tutkun) hal (sebze meyve vb. satılan yer), hâl (durum-vaziyet); hala (babanın kız kardeşi); hâlâ (henüz); rahim (esirge-me); rahîm (koruyan, acıyan); şura (şu yer) şûra (danışma kurulu) vb.

UYARI: Katil (öldürme) ve kadir (kadr = değer) kelimeleriyle karışma olasılığı olduğu hâlde katil (ka:til = öldüren) ve kadir (ka:dir = güçlü) kelimelerinin düzeltme işareti konmadan yazılması yaygınlaşmıştır.

2. Arapça ve Farsçadan dilimize giren birtakım kelimelerle özel adlarda bulunan ince g, k ünsüzlerinden sonra gelen a ve u ünlüleri üzerine konur: dergâh, gâvur, karargâh,tez gâh, yadigâr, Nigâr; dükkân, hikâye, kâfir, kâğıt, Hakkârî, Kâzım; gülgûn, merzengûş; mahkûm, mezkûr, sükûn, sükût vb. Kişi ve yer adlarında ince ün-süzden sonra gelen a ve u ünlüleri de düzeltme işareti ile yazılır: Halûk, Lâle, Nalân; Balâ, Elâziğ, İslâhiye, Lâdik, Lâpseki, Selânîk vb.

3. Nispet ekinin, belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için kullanılır: (Türk)

askeri ve askerî (okul), (İslam) dini ve dinî (bilgiler), (fizik) ilmi ve ilmî (tartışmalar), (Atatürk'ün) resmi ve resmî (kuruluşlar) vb.

Nispet eki alan kelimelere Türkçe ekler getirildiğinde düzeltme işareti olduğu gibi kalır. Millileştirmek, millîk, res-mîleştirmek, resmîlik gibi.

Şapkası vardı yoktu. Kalktıydı kalkmadıydı, ben anlamam arkadaş, kelimelerin şapkalarıyla oynamayın. Tele-vizyoncular, yazarlar, çizeler, şairler ve siyasetçiler dikkat edin; merhum Süleyman Demirel bile iki eliyle şapka-sına nasıl sahip çıktıysa ve kimseye de kaptırmadıysa siz de kelimelerin şapkalarına el uzatmayın...